

# Tolking i domstolene

Astri Aas-Hansen

*Astri Aas-Hansen er cand. jur. fra Universitetet i Oslo 1999. Hun er tingrettsdommer i Oslo tingrett fra 2017, og var før det advokat og partner i Advokatfirmaet Elden DA og statssekretær i Justis- og beredskapsdepartementet.*

## Sammendrag

Er kvaliteten på tolkingen i nordiske domstoler god nok for å ivareta rettsikkerheten?

Spørsmålet oppsummerer en rekke problemstillinger knyttet til bruk av tolk i domstolene.

Dette referatet gir en enkel framstilling av det norske regelverket som gjelder bruk av tolk i domstolen, herunder en kort gjennomgang av lov om offentlige organers ansvar for bruk av tolk mv. (tolkeloven) og Nasjonalt tolkeregister. Referatet gir også en kort gjennomgang av Domstoladministrasjonens retningslinjer for bestilling og bruk av tolk i domstolene.

Framstillingen er basert på de aktuelle konvensjons-, lov- og forskriftstekster, lovforarbeider, avgjørelser fra Norges Høyesterett, Karnov lovkommentarer, Torstein Frantzen, «Rettspråket er norsk», Lov og rett, 2018 s. 67 flg. NOU 2007:7 Fritz Moen og norsk strafferettspleie, Jusleksikon.no: Moen-saken i Store norske leksikon på [snl.no](https://snl.no)<sup>1</sup>, Retningslinjer for bestilling og bruk av tolk i domstolene, og samtaler med og innspill fra seniorrådgiver i Integrerings- og mangfoldsdirektoratet Leonardo Doria de Souza og tingrettsforvalter i Oslo tingrett Nina Gulbrandsen.

## 1. Innledning

«På grunn av Moens manglende forståelse av begrepet «sannhet» er det mulig at Moen i den første forklaringen ikke mente å tilstå, men ga en forklaring som samsvarte med det hendelsesforløp som politiet la til grunn. Rettsforhandlingen avdekket at det til tider var store kommunikasjonsproblemer med Moen. Flere ganger maktet heller ikke de to døvetolkene å oppklare hva Moen mente. Etter utvalgets syn var tempoet under forhandlingen uforsvarlig høyt, og utvalget anser det som meget sannsynlig at Moen, selv

---

<sup>1</sup> <https://snl.no/Moen-saken> (hentet 27. mars 2024).

med døvetolker til stede, ikke fullt ut forsto det som ble forhandlet. Dette var imidlertid neppe den gang synbart for aktor, forsvarer eller lagmann»<sup>2</sup>.

Fritz Moen var døvt med manglende språkferdigheter. Han ble i 1978 dømt for i 1977 å ha voldtatt og drept 20 år gamle Torunn Finstad. I 1981 ble han i tillegg dømt for i 1976 å ha drept 20 år gamle Sigrid Heggheim. Moen ble til sammen dømt til 21 års fengsel og 10 års sikring.

Journalist Tore Sandberg engasjerte seg sterkt i Fritz Moen-saken på slutten av 1990-tallet, og gikk offentlig ut med anklager om justismord. Etter begjæringer om gjenopptakelse, ble Moen i 2004 frifunnet for voldtekten og drapet på Sigrid Heggheim (Sigrid-saken). Høyesteretts kjæremålsutvalg tillot ikke gjenopptakelse av drapet på Torunn Finstad (Torunn-saken). Moen døde i 2005. I 2006 avgjorde den nyopprettede Kommisjonen for gjenopptakelse av straffesaker gjenåpning av Torunn-saken, og det ble deretter avsagt frifinnende dom uten hovedforhandling.

I 2006 ble det såkalte Fritz Moen-utvalget oppnevnt, med mandat å granske politiet, påtalemyndigheten og domstolene behandling av de to straffesakene. I NOU 2007:7 anførte granskingsutvalget at den viktigste lærdommen en kan trekke ut av sakene var at politiet og påtalemyndigheten må etterleve objektivitetsprinsippet, de sakkyndige må opptre objektivt og tilstrekkelig grundig, og beviskravet *in dubio pro reo* må følges både av påtalemyndigheten og domstolen.

Fritz Moen tilsto begge drapene i politiavhør. Da Hålogaland lagmannsrett i 2002 behandlet de første begjæringene om gjenopptakelse av de to sakene, forklarte Moen seg om den ene drapssaken på en slik måte at døvetolkene og domstolen oppfattet at han på ny tilsto overfallet og drapet på den ene kvinnen. Da døvetolkene på eget initiativ gjennomgikk videoopptaket av Moens forklaring etter rettsdagens avslutning, ble det oppdaget at de hadde foretatt en alvorlig feiltolkning.

Granskingsutvalget påpekte behov for forbedringer i regelverket om bruk av tolk under behandlingen av straffesaker, og tok særskilt opp opptak av avhør i domstolen:

---

<sup>2</sup> NOU 2007: 7 Fritz Moen og norsk strafferettspleie, kap. 1.1.2.2.

«Da kroppsspråk og mimikk har ekstra stor betydning ved kommunikasjon med døve, er det nødvendig med billedopptak både av tolken og den døve. Dette forutsetter bruk av to kameraer».

Først i 2018 fikk straffeprosessloven en bestemmelse om opptak av parts- og vitneforklaringer under hovedforhandlingen, jf. § 23 første ledd, første punktum:

«Under hoved- og ankeforhandling skal det foretas opptak av forklaringer fra parter, vitner og sakkyndige».

Begrunnelsen er å sikre etterprøvbarehet og slik styrke rettssikkerheten. Tvisteloven har hatt en tilsvarende bestemmelse siden 2005, se § 13-7. Utgangspunktet er for begge prosessformer at det skal tas lyd- og bildeopptak, og at lydopptak trer i stedet om retten mangler opptaksutstyr. Bestemmelsene har imidlertid et særskilt unntak for situasjoner der retten ikke har tilgjengelig nødvendig utstyr. I praksis brukes unntaksregelen uten videre, i nær sagt aller rettssaker<sup>3</sup>.

I årene 2005-2009 foretok både justissektoren selv, og Integrerings- og mangfoldsdirektoratet (IMDi), gjennomgang av sektorens tolkebruk. Tilsvarende gjennomganger ble foretatt også i andre sektorer. I 2013 ble det såkalte Tolkeutvalget, med mandat blant annet å utrede og fremme forslag til samordnet, kvalitetssikret og effektiv organisering av tolking i offentlig sektor. Utvalget avga i 2014 innstillingen NOU 2014:8 Tolking i offentlig sektor – et spørsmål om rettssikkerhet og likeverd. Den norske Lov om offentlige organers ansvar for bruk av tolk mv. (tolkeloven) trådte i kraft 1. januar 2022. Loven følger opp forslagene i NOU 2014:8.

Et hovedformål med tolkeloven er å tydeliggjøre offentlige organers ansvar for å bruke tolk. Kravet om å bruke tolk skal også styrke kvaliteten på oppdragene som utføres i offentlig sektor, og bidra til at minoritetsspråklige får tilgang til tolk når det er nødvendig.

## 2. Retten til tolk i domstolen

Den europeiske menneskerettskonvensjonen (EMK) artikkel 6 nummer 3 bokstav e fastslår at enhver som er siktet for en straffbar handling, har rett til «å ha vederlagsfri bistand av en tolk hvis han ikke kan forstå eller tale det språk som blir brukt i retten».

---

<sup>3</sup> Fra 2016 har det vært gjennomført prøveprosjekter med opptak av lyd og bilde av forklaringer fra hovedforhandlingen i to utvalgte tingretter, med etterfølgende gjenbruk under ankeforhandlingene. I statsbudsjettet for 2024 er det bevilget 15 millioner til lyd og bilde i domstolene, med mål om at alle tingretter skal kunne ta lyd- og bildeopptak ved minst ett rettssted i løpet av 2025.

Tilsvarende må retten til bruk av tolk i domstolen anses som del av retten til en rettferdig rettergang etter den norske Grunnloven § 95<sup>4</sup>.

Den europeiske menneskerettsdomstol (EMD) har i flere sammenhenger uttalt at retten til tolk innebærer at «the interpretation assistance provided should be such as to enable the defendant to have knowledge of the case against him and to defend himself, notably by being able to put before the court his version of the events», jf. eksempelvis *Vizgirda v. Slovenia* avsnitt 79.

Siktedes rett til bistand av tolk gjelder ikke bare muntlige utsagn i retten, men også dokumentbevis, jf. *Luedicke, Belkacem and Koc v. Germany* avsnitt 48. Denne minsterettigheten rekker imidlertid ikke så langt at siktede kan kreve oversatt ethvert skriftlig bevis eller dokument i saken, jf. *Diallo v. Sweden* avsnitt § 23.<sup>5</sup>

Norske domstolers selvstendige plikt til å ivareta retten til tolk følger også av lov 13. august 1915 om domstolene (domstolloven) § 135, som lyder:

«Skal nogen, som ikke kan norsk, ta del i forhandlingen, brukes en tolk, som retten har opnævnt eller godkjendt. Nedtegning foregaar paa norsk. Naar sakens vigtighet kræver det, kan retten bestemme, at nedtegning ogsaa skal foregaa paa det fremmede sprog, enten i retsboken eller særskilt som bilag, og forelægges til vedtagelse.

Tolk er unødvendig, naar saavel retten og retsvidnerne som parterne kan det fremmede sprog. I andre saker end straffesaker gjælder det samme ogsaa, naar rettens medlemmer kan sproget, og parterne gir avkald paa tolk.

Under efterforskning i straffesaker er tolk unødvendig naar dommeren selv kan det fremmede sprog.

Brukes retsvidner, som ikke kan norsk, skal saavidt mulig retsforhandlingene og tilførslerne til retsboken gjengives for dem ved tolk».

---

<sup>4</sup> Dokument 16 (2011–2012), på side 125.

<sup>5</sup> Sandvig, Jenny. Karnov lovkommentar: Menneskerettsloven - mrl 1999, note 24, 25, 26 og 36 til EMKN art. 6 3. ledd bokstav a og bokstav e, lovdata.no (hentet 21. mai 2024).

Det følger av domstolloven § 136 at prosesskrift, bilag og skriftlige bevis må være på norsk eller oversatt til norsk. Retten kan gjøre unntak fra kravet om at prosesskriv må være på norsk dersom alle involverte i saken «forstaar det fremmede sprog».

Domstollovens bestemmelser gjelder både i straffesaker og sivile saker.

Retten til bruk av tolk gjelder den «som ikke kan norsk». Forarbeidene gir ikke veiledning med hensyn til hva som kreves for å kunne norsk i domstolloven § 135 sin forstand.

Rettspraksis gir noe veiledning om bruk av tolk:

Norges Høyesteretts kjæremålsutvalg uttalte i Rt-1986-573: «Den som behersker norsk har ikke noe krav på å få benytte et annet språk eller på at dette andre språk benyttes overfor henne eller ham».

I Rt-2015-1206 vurderte Norges Høyesteretts ankeutvalg om det var grunn til å gjøre unntak fra plikten til å inngi anken på norsk, jf. domstolloven § 136. Ankeutvalget uttalte: «Den omstendighet at hun er mer komfortabel med å skrive på engelsk enn på norsk, er i denne sammenheng ikke tilstrekkelig».

Norges Høyesteretts ankeutvalg kom i HR-2021-1913-U til at det ikke var en saksbehandlingsfeil at det ble brukt russisk tolk, selv om domfelte har georgisk som morsmål. Det ble vist til at det ble brukt vekselvis russisk og georgisk tolk på etterforskningsstadiet, og det var ingen holdepunkter for at bruk av russisk tolk hadde skapt problemer på noe tidspunkt. For lagmannsretten valgte forsvarer på forhånd å godta russisk tolk, da det ville medføre utsettelse av saken å få tak i georgisk tolk. Det ble også vist til at domfelte snakket russisk med vennen han bodde sammen med i Norge. Tingrett og lagmannsrett hadde ikke eksplisitt vurdert om det var forsvarlig å gjennomføre forhandlingene uten at det ble tolket til georgisk. Ankeutvalget bemerket at en uttrykkelig vurdering av dette etter praksis fra EMD var et sentralt moment i vurderingen av om rettergangen oppfylte kravene i EMK art. 6 nr. 3 bokstav e. Ankeutvalget vurderte at den manglende uttrykkelige begrunnelsen fra underinstansene var et utslag av at det ikke hadde vært tegn til språklige problemer.

I juridisk teori<sup>6</sup> framgår det at aktørens aktive og passive ordforråd, hvilken aktør det er snakk om og hvilken rolle denne har, må inngå i vurderingen av om vedkommende «kan norsk».

---

<sup>6</sup> Torstein Frantzen, «Rettspråket er norsk», Lov og rett, 2018 s. 67 flg.

Behovet for tolk vurderes ikke bare for hver enkelt aktør isolert, men også ut fra mulighetene og behovene aktørene i saken har for å kunne forstå hverandre.

Det er partene som i utgangspunktet vurderer om det er behov for tolk. Aktor, forsvarer eller prosessfullmektiger melder inn behovet til domstolen. Domstolene har likevel et selvstendig ansvar for at det i straffesaker så vel som i sivile saker brukes tolk når dette er nødvendig, og for at tolken er kvalifisert, jf. domstoloven § 135 og lov om offentlige organers ansvar for bruk av tolk mv. (tolkeloven) § 6.

Ifølge Retningslinjer for bestilling og bruk av tolk i domstolene skal det brukes tolk

«...hvis en part, en siktet, et vitne, en sakkyndig eller annen som skal forklare seg for retten ikke kan norsk, det vil si ikke forstår norsk og ikke kan gjøre seg forstått på norsk. Vedkommende må beherske språket, eller i hvert fall ha brukbart kjennskap til det».

At det foreligger et svært begrenset antall rettsavgjørelser om retten til tolk, kan tyde på at spørsmålet sjelden kommer på spissen.

### 3. Bruk av tolk i domstolen

Retningslinjer for bestilling og bruk av tolk i domstolene er utarbeidet av den norske Domstoladministrasjonen, «med formål om å sikre at domstolene alltid bruker den best kvalifiserte tilgjengelige tolken». Retningslinjen gir veiledning blant annet i hvor mange tolker som bør oppnevnes i den enkelte sak, bruk av fjerntolking, hvordan bestille tolk og om tilbakemelding på negative erfaringer med en tolk.

Utviklingen i Norge har i løpet av tjue år gått fra det stadiet hvor enhver med språkkunnskap ut over norsk kunne kalle seg tolk, til i dag hvor domstolene kan bestille de best kvalifiserte tilgjengelige tolkene<sup>7</sup>, rettssalene har egne tolkerom og det er løsninger for skjermtolking.

Domstolene står i en særstilling når det gjelder betalingen til tolkene. Forskrift om salær fra det offentlige til advokater m.v. (salærforskriften)<sup>8</sup> fastsetter salær også til rettstolker, tolker som gjør tjeneste for påtalemyndigheten og tolker som yter bistand etter lov om fri rettshjelp. Tolkene behøver ikke å konkurrere på pris for å få oppdrag i retten, og for domstolene er det ikke penger å spare på å velge dårligere kvalifiserte tolker.

---

<sup>7</sup> Lytt gjerne til den norske podkasten «Frankrike forklart», som i episoden «Hvordan jobber en tolk?» den 23. februar 2024 samtaler med tolken Marianne Brodtkorb.

<sup>8</sup> FOR-1997-12-03-1441

De best kvalifiserte tolkene ønsker oppdrag direkte, ikke via et tolkeformidlingsbyrå, med henvisning til at det de må betale for byrået ikke gjenspeiler at de før flere og bedre betalte oppdrag. Når tolkeformidlingsbyråene ikke kan garantere at de kan levere de best kvalifiserte tolkene, har domstolene vurdert det som uaktuelt å inngå rammeavtale med byråene.

Domstolene har i dag en felles løsning for tolkebestilling, som har automatisert store deler av bestillingsprosessen. Den gjør det enklere for saksbehandler å finne den best kvalifiserte og tilgjengelige tolken. Løsningen gjør det også enklere å se oversikt over bruk og statistikk, internt i den enkelte rettskrets og nasjonal. Tolkene må selv be om å bli registrert i domstolenes bestillingsløsning, via et eget skjema, og registreres etter at kvalifikasjonene er sjekket opp mot Nasjonalt tolkeregister.

Dersom det ikke er mulig å få bestilt en tolk ved hjelp bestillingsløsningen, skal saksbehandler sjekke om det kan finnes en tolk i Nasjonalt tolkeregister på [tolkeregisteret.no](https://tolkeregisteret.no). Tolkeformidlingsbyrå kan kontaktes om det ikke lar seg gjøre å skaffe tolk gjennom [tolkeregisteret.no](https://tolkeregisteret.no), eller ved tidsnød. Byrået bes da om den best kvalifiserte tolken, og om at kvalifikasjonene blir dokumentert.

Den tekniske utviklingen har medført at alle domstoler har bedre tilgang på kvalifiserte tolker, og det er blir flere jobber for kvalifiserte tolker. I 2023 var mer enn ni av ti oppnevnte tolker for Oslo tingrett i 2023 enten statsautoriserte og/eller hadde bachelorgrad<sup>9</sup>. I 2023 ble det brukt tolk i 7 prosent av enedommersakene, 17 prosent av meddomsrettsakene, 33 prosent av de sivile sakene og 18 prosent av fengslingsmøtene. Oslo tingretts utgifter til bruk av tolk i 2023 var på 27,8 millioner kroner.

De viktigste milepælene for domstolenes tilgang til kvalifiserte tolker har vært innføringen av Lov om offentlige organers ansvar for bruk av tolk mv. (tolkeloven) og etableringen av Nasjonalt tolkeregister, som behandles i det følgende.

## 4. Tolkeloven

### 4.1. Innledning

Tolkeloven trådte i kraft 1. januar 2022. Loven følger opp forslagene i NOU 2014:8. Den gjelder for offentlige organer som bestiller og bruker tolk i Norge, og den gjelder for tolker.

---

<sup>9</sup> Oslo tingrett, Årsmelding 2023: [Retttolkning - Oslo tingrett | Norges domstoler](#). Tallene omfatter ikke fengslingsmøtene, der politiet bestiller tolk.

Loven samler bestemmelser om tolking i offentlig sektor, og gjelder med mindre annet er bestemt i eller i medhold av annen lov.

Formålet med tolkeloven framgår av § 1:

«Loven skal bidra til å sikre rettssikkerhet og forsvarlig hjelp og tjeneste for personer som ikke kan kommunisere forsvarlig med offentlige organer uten tolk.

Loven skal også bidra til å sikre at tolker holder en faglig forsvarlig standard».

Et hovedformål med tolkeloven er å tydeliggjøre offentlige organers ansvar for å bruke tolk. Den oppstiller en generell plikt til å bruke tolk, i tillegg til å slå fast at offentlige organer skal bruke tolk når det følger av annen lov. Loven skal også bidra til en kvalitetsreform. Kravet om å bruke tolk skal styrke kvaliteten på tolkeoppdragene som utføres i offentlig sektor, og bidra til at befolkningen får tilgang til tolk når det er nødvendig.

Loven gjelder tolking til og fra norsk, som inkluderer samiske språk. Den gjelder også tolking mellom norsk tale og norsk tegnspråk, og tolking mellom norsk og andre lands tegnspråk. Tilsvarende gjelder den for annen tolking i offentlige organers kommunikasjon med døve, hørselshemmede og døvblinde, som ved taktiltolking og skrivetolking.

Forskrift til tolkeloven (tolkeforskriften)<sup>10</sup> utfyller og presiserer bestemmelser i tolkeloven. Forskriften fastsetter blant annet retningslinjer for bestilling og bruk av tolk, god tolkeskikk, Nasjonalt tolkeregister, statsautorisasjonsordningen for tolker og gebyrer.

Integrerings- og mangfoldsdirektoratet (IMDi) er nasjonal fagmyndighet for tolking i offentlig sektor.

#### 4.2. Forbud mot bruk av barn som tolk

Barn som blir satt til å tolke eller formidle informasjon, kan settes i en vanskelig rollekonflikt. Barn har dessuten ikke tolkefaglige kvalifikasjoner. Forvaltningsloven fikk i 2016 et generelt forbud mot bruk av barn som tolk<sup>11</sup>. Bestemmelsen framgår nå av tolkeloven § 4. Barn er alle personer under 18 år. Forbudet gjelder uavhengig av om barnet er i slekt med den private parten. Det offentlige organet har en selvstendig plikt til å sørge for at barn ikke blir benyttet som tolk eller annen formidling av informasjon. Forbudet bortfaller ikke ved samtykke fra

---

<sup>10</sup> FOR-2021-09-13-2744

<sup>11</sup> Prop. 65 L (2015–2016) Endringer i forvaltningsloven (forbud mot bruk av barn som tolk)



barnet selv eller dets foresatte. Unntak kan gjøres ved nødsituasjoner eller i tilfeller der det ut fra hensynet til barnet og omstendighetene ellers må anses forsvarlig.

#### 4.3. Offentlige organers bruk av tolk

Terskelen for at det foreligger en plikt til å bruke tolk, er høy, jf. tolkeloven § 6. Den vil i hovedsak inntre i saker som har stor betydning for den enkeltes rettigheter og plikter. Offentlige organer som ellers er i kontakt med personer som ikke kan kommunisere med organet på norsk, bør vurdere å bruke tolk selv om det ikke foreligger en plikt.

Det er innført krav om å bruke kvalifisert tolk der bruk av tolk er nødvendig for å ivareta hensynet til rettssikkerhet og for å yte forsvarlig hjelp og tjeneste, jf. tolkeloven § 7. Med «kvalifisert tolk» menes tolk som oppfyller kravene til å bli oppført i Nasjonalt tolkeregister, jf. under. Kravet kan fravikes når det ikke er forsvarlig å vente til en kvalifisert tolk er tilgjengelig, når det er nødvendig i nødsituasjoner eller når andre sterke grunner tilsier det.

Det er opp til det offentlige organet å avgjøre om det skal bruke frammøtetolking eller fjerntolking, jf. tolkeloven § 8. Bruk av fjerntolking forutsetter at organet har sikret tilfredsstillende tekniske løsninger, opplæring av ansatte og ivaretagelse av personvernet, jf. tolkeloven § 8 andre ledd.

Offentlige organer som jevnlig bruker tolk, skal ha retningslinjer for bestilling og bruk av tolk, tilpasset organets størrelse, egenart, aktiviteter og risikoforhold, jf. tolkeloven § 9.

Det er krav om politiattest for å kunne utføre oppdrag som tolk blant annet for politiet, påtalemyndigheten, domstolene, utlendingsforvaltningen og kriminalomsorgen, jf. tolkeloven § 10.

#### 4.4. Krav til tolken

Loven tydeliggjør krav til tolkens rolle og yrkesutøvelse. Tolken skal opptre i samsvar med god tolkeskikk, jf. tolkeloven § 14 første ledd:

«Tolken skal opptre i samsvar med god tolkeskikk. Kravet innebærer blant annet at tolken skal ha tilstrekkelig tolkefaglig kompetanse for tolkeoppdraget, opptre upartisk, ikke misbruke informasjon tolken har fått kjennskap til gjennom tolking, og at tolken må forsikre seg om at forholdene ligger til rette for forsvarlig utførelse av tolkeoppdraget».

Tolkers taushetsplikt er regulert i tolkeloven § 15, der det framgår at forvaltningslovens bestemmelser om taushetsplikt gjelder tilsvarende for tolker som utfører oppdrag etter tolkeloven. Dersom fagpersonen i samtalen er bundet av strengere taushetsplikt, gjelder denne tilsvarende for tolken. Det offentlige organet må sørge for at tolken gjøres kjent med taushetsplikten, og kan kreve en skriftlig bekreftelse. Brudd på taushetsplikten kan straffes etter straffeloven § 209. Skyldkravet er forsett eller grov uaktsomhet. Grove brudd straffes etter straffeloven § 210.

Tolkeloven regulerer også krav til tolkens habilitet. En tolk skal ikke påta seg oppdrag når det foreligger forhold som nevnt i forvaltningsloven § 6 første og andre ledd. Dette inkluderer blant annet at tolken selv er part i saken, slektskap, ulike forretningsforhold eller når «andre særlige forhold foreligger som er egnet til å svekke tilliten til hans partiskhet».

## 5. Nasjonalt tolkeregister

Nasjonalt tolkeregister<sup>12</sup> er et offentlig innsynsregister over kvalifiserte tolker i Norge. Registeret er opprettet for å øke bruken av kvalifisert tolk i offentlig sektor, og forvaltes av IMDi, jf. tolkeloven § 17. Nasjonalt tolkeregister er inndelt i fem kvalifikasjonskategorier:

Kategori A: Statsautorisasjon og bachelorgrad

Kategori B: Bachelorgrad eller statsautorisasjon og grunnenne (30 studiepoeng)

Kategori C: Statsautorisasjon

Kategori D: Grunnenne (30 studiepoeng tolking i offentlig sektor)

Kategori E: Tospråktesten og kurs (TAO) eller statsautorisert translatør/fagoversetter og kurs i tolkens ansvarsområde.

Tolkeforskriften oppstiller formelle krav for oppføring i Nasjonalt tolkeregister, hvilke krav til språklige og tolkefaglige ferdigheter som kreves, tolkers opplysningsplikt, krav til forvaltningen av registeret og hvilke opplysninger som kan registreres.

IMDi gir bevilling som statsautorisert tolk etter søknad, jf. tolkeloven § 18. Bevillingen krever bestått statsautorisasjonsprøve i tolking. Oslo Met – storbyuniversitetet er administrativ myndighet for gjennomføringen av tolkeprøven. En person kan gå opp til prøven tre ganger i samme tolkespråk. Bevillingen gir rett til å bruke tittelen statsautorisert tolk, for det eller de språk bevillingen gjelder. Den skal tilbakekalles når kravene etter § 18 ikke lenger er oppfylt.

---

<sup>12</sup> <https://tolkeregisteret.no>

Enhver kan varsle til IMDi tolkers brudd på krav til god tolkeskikk, taushetsplikt og habilitet, jf. tolkeloven § 19. For domstolenes del er det utarbeidet et eget skjema for slik varsling.

Bevillingen kan tilbakekalles dersom det foreligger forhold som kan medføre utestengning fra Nasjonalt tolkeregister, jf. tolkeloven § 21. Dersom en tolk som er oppført i registeret ikke overholder kravene til god tolkeskikk, taushetsplikt eller habilitet, kan IMDi gi vedkommende en skriftlig, begrunnet advarsel. Dersom tolken har mottatt minst tre advarsler de siste fem årene, eller dersom det foreligger vesentlige brudd på nevnte krav, kan tolken utestenges for en begrenset periode eller for alltid.

## 6. Spørsmål

Tolkeloven, Nasjonalt tolkeregister, retningslinjer, interne rutiner og saksbehandlingssystemer sørger for ansvars plassering, kvalitetssikring og effektiv bestilling av tolker til domstolene. Kvaliteten på tolkefeltet er utvilsomt styrket. For dommeren har utviklingen medført profesjonelle tolker som oversetter riktige, og som kjenner rutinene i alle typer saker.

Kan vi i dag slå fast at domstolene i Norge og Norden oppfyller ansvaret for at det brukes tolk når dette er nødvendig for å sikre rettssikkerheten til personer som ikke snakker språket, og for at tolken er kvalifisert?

Nær 20 år etter Moen-frifinnelsen og evalueringen er opptak av parts- og vitneforklaringer under hovedforhandlingen fortsatt på prosjektstadiet. Samtidig testes det hvordan en også kan få opptak av tolkespråket, ikke bare gulvspråket (norsk). En løsning med opptak også av tolkespråket, vil gi mulighet for å kontrollere at tolkingen har vært riktig.

Først når dette er på plass, kan vi etterprøve at tempoet i rettsforhandlingene ikke er uforsvarlig høyt, den tiltalte tross (døve-)tolk ikke forstår fullt ut det som blir forhandlet, og dette ikke er synbart for aktor, forsvarer eller dommer – slik Moen-utvalget vurderte det.

I hvilken grad overholder domstolene plikten til å bruke tolk?

- Er de praktiske og juridiske rammene for rettssikker bruk av tolk til stede?
- Hvem identifiserer behovet for tolk? Hva gjøres om behovet viser seg først i rettssalen?
- Er det tilstrekkelig tilgang på kvalifiserte tolker?
- Hva gjøre vi om behovet tilsier to tolker, og det bare er en tolk tilgjengelig?

I hvilken grad bidrar tolkebruken til å sikre rettssikkerheten?

- Holder tolkene en forsvarlig standard?

Hvilket ansvar har de profesjonelle aktørene i domstolen for kvaliteten på tolkingen?

- Anser vi vårt ansvar ivaretatt, i og med oppnevning av kvalifisert tolk?
- Hvordan kan vi påse/kontrollere kvaliteten på tolkingen?
- Hva gjør vi dersom det oppstår en usikkerhet om kvaliteten på tolkingen?
- Hva gjør vi dersom det kommer klager på tolken/tolkingen, underveis i forhandlingene?
- I hvilken grad, om noen, kan tolkenes oppdragsutførelse i den enkelte sak påvirkes av at tolkene er selvstendig næringsdrivende?

Hvordan legger vi til rette for at kommunikasjonen i domstolen foregår på en måte som ivaretar den enkeltes rettsikkerhet?

- Tar vi nødvendig og tilstrekkelig hensyn til kapasiteten til tolken og den det tolkes for?

Hvordan påvirker tolkingen kvaliteten på de øvrige aktørers arbeid?

Hvordan kan ny teknologi påvirke bruken av tolk?

*Er kvaliteten på tolkingen i nordiske domstoler god nok for å ivareta rettsikkerheten til personer som ikke snakker språket?*

#### Litteratur:

Doria de Souza, Leonardo (2024)

Frantzen, Torstein: Rettsspråket er norsk, Lov og rett, 2018 s. 67 flg.

Jusleksikon.no: Moen-saken i Store norske leksikon på snl.no. Hentet 27. mars 2024 fra

<https://snl.no/Moen-saken>

Oslo tingrett, Årsmelding 2023

Sandvig, Jenny. Karnov lovkommentar: Menneskerettsloven - mrl 1999, note 1 til Konvensjon om beskyttelse av menneskerettighetene og de grunnleggende friheter, [Lovdata.no](https://lovdata.no) (hentet 21. mai 2024).